

נזר

על חשיפה וצניעות
בעולם המודרני

על צניעות ויהדות

הרב יניב חניא

**המהדורה מוקדשת לעילוי נשמת
יוסף חיים בן פיה
נלב"ע י"ב כסלו תשס"ז**

ולעילוי נשמת
פיה בת כמיסה ז"ל
שמעון בן אסתר ז"ל
שלום בן נינה ז"ל
יעל לאה אסתר בת מישל כמיסה ז"ל

תוכן העניינים

- פתיחה והקדמה
- חלק א': ציווי על רגשות
- חלק ב': עזרה בעבודה על הרגש
- חלק ג': עוצמת היצר מלמדת על חשיבותו
- חלק ד': שני צדדים בחייו הרומנטיים של האדם
- חלק ה': "קודש" וטומאה לעומת "חול" בתורה
- חלק ו': האם אכן ההגבלות נובעות מחטא?
- חלק ז': אז מה בעצם מציעה היהדות?
- נספח ראשון: חינוך לצניעות וגם... למה זה כל כך חשוב
- נספח שני: על אהבה והתאהבות, מתוך תשובות באתר האינטרנט של שורש
- **דברים לזכר אבא**

פתיחה

קשה מאוד למצוא פתיחה ראויה לחוברת בנושא הצניעות בימים אלו. דומה שאין נושא שבו התרחק העולם מתפיסתה של התורה יותר מאשר בנושא זה. הרחוב, התרבות, חיי הערב והבוקר של עם ישראל והעולם כולו רחוקים מרחק רב מהדרישות של התורה. הדבר נכון לגבי נושאים רבים - צורת הלבוש של הציבור, ההתנהגות בין בנים לבנות, צורת הביטוי, העבודה ועוד... אולם נדמה שהנושא המרכזי והחשוב ביותר שבו קיים הבדל בין התפיסות הוא הצניעות הפנימית של האנשים בעולם המודרני. העולם המודרני הוא מוחצן, חושפני מעצם טבעו ופעמים רבות מעריך יותר את האדם על פי איך שהוא נראה מאשר על פי מה שהוא באמת. יתירה מזו, פעמים רבות אנחנו עצמנו שופטים את אושרנו/ מעמדנו בחיים/ מידת ההנאה שלנו מהם על פי מה שאחרים חושבים עלינו. אנחנו זקוקים כל הזמן לאישורים חוזרים ונשנים על אושרנו, לראות ולוודא ש- כ-ו-לם יודעים כמה אני מאושר, כמה אני אוהבת את בן זוגי וכמה טוב ונעים לי בבית החדש והמושקע שלי. ללא האישור החיצוני, החוזר על עצמו שוב ושוב, אנחנו עצמנו מרגישים חסרים... לא מאושרים. החושפנות, הרצון שכולם יראו אותי, ידעו כמה אני יפה וכמה אני נהדר ומאושר מגיעים

פעמים רבות לאבסורד בתחומים רבים, כמו סרטי ריאליטי משונים יותר ויותר, או אתרי אינטרנט שבהם נשים מעלות תמונות של עצמן כדי שאחרים יוכלו ל"דרג" אותן ואת יופיין/ גופן.

העניין המרכזי בכל זה הוא שהאדם המודרני איננו מאושר כלל. תרופות נגד דיכאון, מחקרים על ה"אושר" ומדע שלם ומתפתח (כחלק מהפסיכולוגיה) של עיסוק ב"איך משיגים את האושר בחיים", מלמדים שהאדם המודרני, עם כל ההחצנה, ההשפרכה של שמחה וחיוכים, עם כל הלבוש הנוצץ ועשרות החברים, בני הזוג המתחלפים ועוד... איננו מאושר. מחקרים מדעיים מוכיחים שלמרות שהמשכורות הממוצעות יותר מאשר הכפילו את עצמן בחמישים שנה האחרונות ויש לנו יותר אוכל, יותר בגדים, יותר מכוניות, חופשות ובריאות טובה בהרבה - אנחנו לא מאושרים. על פי מחקר מקיף שהתפרסם בספר "המבנה החברתי של המיניות", אנשים נשואים נהנים יותר מחיי המין (בכל מובן ובכל אספקט, עיינו במחקר) מאשר רווקים המחליפים ומגוונים את חייהם בתחום זה כל הזמן. ההיסטוריונית מישל הכט קובעת בספרה "מיתוס האושר" קביעה מדהימה - "ההנחות המודרניות על איך להיות מאושר מטופשות". לא פחות!

בפרקים הבאים ישנו ניסיון לצלול לתוך השקפתה של היהדות בנושא הצניעות, לרדת לעומק השאלה של הצניעות הגוף, של חיים צנועים יותר בין בני זוג וגם של ההפרדה שהיהדות דורשת בין המינים - עקרונות רבים שנראים לאדם המערבי מודרני משונים במקרה הטוב וחומייניסטיים במקרה הפחות... ננסה לעסוק בבעייתיות של ההחצנה בכלל, ללמוד על כוחו של היצר (וגם מדוע הוא חזק כל כך), להבין יותר את המודל של חיי האישות היהודיים, את הצורך בהסתרת הגוף, ובעיקר לנסות לרכוש כלים להבנה טובה יותר של אחד העקרונות הבסיסיים של היהדות - הצניעות, משורשו והנחותיו הבסיסיות ועד לתוצאות המעשיות.

חלק א': ציווי על רגשות

תורת ישראל, באופן מפתיע, מצווה במקומות רבים על... רגשות. למשל: הציווי המפורסם של **"ואהבת לרעך כמוך"** (ויקרא יט, יח), **"ואהבתם את הגר"** (דברים י, יט) ומעל הכל - **"ואהבת את ה' אלהיך"** (דברים ו, ה). הדבר כמובן מצריך הבנה, איך אפשר לצוות על אהבה, ואיך אפשר להכריח אותי לאהוב את ה'? הרי אהבה זה משהו שבא מבפנים, ואם אני אוהב - אז אני אוהב, ואם לא - אז לא! אולם לא רק בתחום של האהבה אלא גם בנקודות אחרות התורה מצווה פעמים רבות על רגשות שונים - לא לשנוא את אחינו היהודים, לשמוח בזמנים מסויימים ועוד... איך ייתכן לצוות על רגשות כאלו? או על רגשות בכלל?

אלא שכאן יש את אחד החידושים הגדולים של היהדות לעומת דרך החיים שאנו מורגלים אליה - היהדות מלמדת שבהחלט **ניתן לבנות אהבה**. לא, אין הכוונה שאם הייתי יושב עם עצמי הייתי מתאהב במוסיקה קלאסית, אבל אפילו מוסיקה קלאסית, אם אתה משקיע מספיק ולומד להכיר את המיוחד שבה - אתה יכול לחבב. הרגש של האדם איננו "נתון" ואנחנו לא (רק) תוצרים של כל מיני העמסות ריגשיות של עברנו... אלא ניתן לפתח רגש, לשפר אותו, להתקדם בו ולהיות אוהבים, שופעי עליצות והומור או כל רגש אחר. בעולם קוראים לזה היום "אינטליגנציה רגשית", אולם היהדות טוענת מאז ומתמיד שהרגש ניתן לשליטה ומצריך עבודה ופיתוח.

חידוש זה של היהדות חשוב במיוחד באהבה שבין בנים לבנות ובאהבה של בני זוג. ניתן בהחלט לעבוד על הנושא הזה - אפשר לשפר את האהבה בין בני זוג,

ואפשר (ולרוב האנשים זה חידוש גדול) אפילו לעבוד על "שלום בית", למצוא דרכים לקרב בין בני זוג ולהאהיב אותם אחד על השני. הבעיה היא שאנחנו רגילים לאהבה הוליוודית, לאהבה של "קליק" והתאהבות ברגע. על פי תפיסה זו האהבה נוצרת בעקבות תנאים מסויימים ואנחנו נמשכים אחריה. היא הגורם המניע לחיים משותפים, וכאשר היא "נעלמת" הרי שזה הזמן והמקום לפרק את החבילה. אנחנו לא רגילים לחשוב על האהבה כעל משהו נרכש, כדבר שצריך ואפשר לעבוד עליו, אלא כעל רגש מקרי שהוא ישנו או לא. בדיוק כמו גובה, שאו שאתה נולד גבוה או לא וזה לא תלוי בך, כך גם רגש האהבה - או שאתה מרגיש אותו או שאתה לא. **על פי דרך המחשבה המודרנית, אם התאהבתי במשהו או במישהו, הרי שאני אעשה מאמצים לרכוש או לזכות בו, אבל אני לא אעשה מאמצים לאהוב.** גישה זו באה לידי מיצוי בשיטתו של פרויד - פרויד כל כך פיתח את הגישה הטוענת שלאדם אין שליטה על רגשותיו או על תחושות נפשו הפנימיות, עד כדי כך שהוא טען ל"דטרמיניזם" מוחלט. על פי תפיסתו, החוויות שאנו צוברים במשך השנים (בעיקר בתת המודע) מעצבות לחלוטין את אופי מחשבתנו, ולכן כל תגובותינו לעולם הן תוצאה של מה שצברנו בעבר. על פי גישה זו אין כל מקום לדרוש מהאדם לשלוט על מעשיו, וכל שכן על רגשותיו. להיפך, הפסיכולוגיה החדשה מעודדת את האדם "לפרוק את הרגשות", לומר כל מה שעולה על רוחו" וכדומה. "כל הרגשות כולן הם לגיטימיים" - טוענים חסידי השיטה, ומה שלא לגיטימי הוא אופן התגובה לרגשות אלה. כלומר: מותר לאדם לכעוס מאוד על אדם אחר ולשנוא מישהו זה בהחלט לגיטימי, הבעיה תתחיל כשהוא ינסה ליישם את הרגשות הללו בפועל ולפגוע בו - אז ייהפכו המעשים ללא לגיטימיים. האדם הוא "תוצר" מעצם הגדרתו, ולכן אין לו שליטה על האופן בו הוא חושב או מרגיש.

התורה, כמו שכתבנו, רואה את הדברים באור שונה. היא מצווה על אהבה ועל רגש, ואפילו רואה פסול במי שכפוף באופן מוחלט לרגשותיו ולא שולט בהן.

לדרך החשיבה המודרנית על אהבה יש השפעות מרחיקות לכת על נושא הזוגיות בעולם. זוגות רבים מתגרשים ומסיימים חיים משותפים כי "נגמרה להם האהבה", ואינם מצליחים, בדרך כלל, לעשות מאמץ לשיפור האהבה. העולם כולו עסוק, יומם ולילה, בחיפוש אהבה, ואינו מבין שאפשר לפעמים גם לבנות אותה ושזה דבר הדורש מאמצים והשקעה (אין הכוונה שצריך למצוא מישהו ברחוב, הראשון או הראשונה שנתקלים בו, ולהתחיל לעבוד על עצמך

שאתה אוהב אותו. אלא שאחרי שהקשר נראה מתאים, האהבה האמיתית באה כתוצאה מעבודה והשקעה).

ההבדל הזה שבין התפיסה בעולם כיום לבין התפיסה היהודית הפנימית גורם גם לשוני עמוק ביחס לקשר בין בנים לבנות. מכיוון שהתורה רואה את הקשר הזה כנתון לשליטה ועבודה של האדם, הרי שהיא מלמדת אותנו דרכים שונות להגיע לקשר כזה ולפתח אותו. התורה גם לוקחת בחשבון את הכוח העצום של הקשר הזה (שנראה היום ככוח החזק והמרכזי ביותר בעולם כולו) ואת היכולת שלו להפוך לבעייתי, ולכן היא גם מציבה סייגים שונים על אופיו ודרכו של הקשר.

היהדות מכירה בקשר בין בנים לבנות כקשר טהור, להבדיל מדתות אחרות שרואות בו חולשה. יותר מזה: בתורת הסוד משולים הקשרים בין חלקים שונים של העולם ליחס בין גבר לאשה. הקשר בין המינים הוא כל כך נעלה עד כי הוא משל ודוגמא לקשרים שבעולמות רוחניים. פגיעה בקשר הזה ובטוהר שלו היא כפגיעה בעולמות הרוחניים הללו, וכדי שטוהר זה ישמר יש צורך, כמו בכל תחום ביהדות, בסייגים ובהגבלות שישמרו עליו.

ברשיונות נהיגה, לדוגמא, יש הבדל בין רישיון לנהיגת מכונית, שמצריך לימוד ברמה בסיסית, לרישיון נהיגה על משאית, שמצריך יותר ידע ולימוד ברמה גבוהה יותר. רישיון להסיע אוטובוס מצריך כבר ממש השקעה, ואם נעבור למטוס הרי שמדובר על לימוד בקנה מידה אחר לגמרי. ככל שעוצמתו ויכולתו של הכלי גדלה כך צריך יותר מאמץ וידע כדי לשלוט בו וכדי להפיק ממנו את מירב התועלת, ונוסף לכך גדל גם פוטנציאל ההרס שלו ולכן צריך לדעת יותר כדי שהוא לא יזיק ויפגע. המצב דומה גם בחיים הרגשיים - ככל שהפוטנציאל של כוח מסויים גדל כך יש לדעת יותר כדי להפיק ממנו את המירב וכך גם פוטנציאל הפגיעה שלו מתרחב. כוח האהבה הוא ללא ספק כוח מרכזי בעולם, אולי הכוח החשוב ביותר שקיים, ולאהבה בין בנים לבנות יש גם תפקיד חשוב ביותר - השמירה על המשפחה ועל האהבה בין בני זוג. בהתאם לכך גם כוח ההרס של האהבה הוא אדיר, וצריך לדעת איך להשתמש בה כדי למצות את היכולות שלה מבלי לפגוע ולהרוס.

המגבלה המרכזית שהתורה מטילה על הקשר בין בנים לבנות קשורה בתחום הפיזי. המגע הפיזי והיחס המיני יכולים לעזור ולשפר את הקשר הבין-אישי ויש

להם ערך בהקשר הזה. אולם ישנו כוח גדול מאוד במגע הפיזי שיכול להוביל גם לדברים שליליים, ולכן צריך לדעת איך ומתי להשתמש בו כדי להפיק ממנו את מירב התועלת החיובית. הקשר הפיזי יכול בהחלט להפוך לעניין בפני עצמו (ופעמים רבות הוא גם הופך לכזה), ואז הוא הרסני מאין כמוהו - לא רק שאינו תורם אלא אף הורס את הקשר הבין-אישי, שהוא הדבר החשוב והמרכזי ביותר. החידוש הוא, שדווקא מכיוון שהתורה מאמינה מאוד בקשר שבין בנים לבנות ובחשיבות שלו הרי שהיא מטילה עליו חוקים שיעזרו לאדם להשתמש בו בצורה נכונה יותר. בדיוק כמו שחוקי הנהיגה במשאית נועדו לסייע לנהג להפיק ממנה ומעוצמתה את הטוב ביותר.

העולם המודרני, כפי שכתבנו, רחוק מאוד מהבנת ההגדרות הללו. הנושא הפיזי רוכש מקום נרחב יותר ויותר באהבה והופך לאחד הגורמים המרכזיים שבה. אנשים מודדים את בן או בת זוגם על פי המראה החיצוני שלו ועל פי יכולתו לספק את הצרכים הפיזיים שלהם, הרבה יותר מאשר על פי מדדים חיפוש רגשי. במקרים קיצוניים זהו גם המדד היחיד, תוך התעלמות ממטרותיה האמיתיות של האהבה. חיי נישואין מתפרקים מכיוון שקשה לטרוח עבורם, וקל לברוח לקשרים לא מחייבים המבוססים על ההנאה הפיזית. על פי התורה הרי שגם בתחום האהבה, כמו בכל דבר, ישנה עבודה וישנן הגבלות שמובילות לביסוס הקשר על הצדדים הטובים שלו - היציבות, האהבה, החום ההדדי, הבנייה המשותפת ועוד... שהיהדות רואה בהם דבר נעלה עד כדי דבר רוחני.

חלק ב': עזרה בעבודה על הרגש

לפני זמן לא רב נשאלתי שאלה על ידי אישה שהתקרבה מאוד לסיום שנת האבל על אביה. מספר ימים מועט לפני סיום השנה עתידה היתה להיערך חתונה של חברה מאוד טובה של האבילה והיא התקשתה מאוד שלא ללכת לאירוע. בשאלתה היא ניסתה להבין מדוע התורה אינה "סומכת" על האדם באבילותו ומצווה על מצוות מסוימות שאותם הוא חייב לשמור ועל מצוות ודרכי התנהגות אחרות שלפיהן אסורה הבעת רגשות. מצד אחד אסור לאדם לשרוט שרט בנפש על המת, ומצד שני הוא מחוייב להימנע משמחות במשך שנה. מצד אחד הוא חייב ש"לא להתאבל יותר מדי", ומצד שני לומר קדיש שנה שלימה ועוד כהנה וכהנה... התורה קובעת מה מקובל לשמור ומה לא ואיך ראוי ונכון להתנהג בזמן אבל, ומדוע שהיא תקבע לי איך להביע את צערי?

נדמה לי שיש מספר עקרונות שחשוב להבין כדי לענות על השאלות הללו ולהבין את יחסה של התורה לרגשות האדם. שני הבולטים שבהם קשורים זה בזה ואולי אף משלימים זה את זה. העיקרון הראשון הוא, **שהיהדות רואה באדם יצור עם יצרים, שיצרינו יכולים אף להטעות אותו עצמו (ו), והשני הוא אמונה מוחלטת ביכולתו להתגבר על יצרים אלה.**

למה כוונת הדברים? ניקח לדוגמא את עניין האבילות שהזכרנו. האדם יכול בהחלט לשקוע באבל (לא עלינו, כמובן) ולהפוך אותו למרכז חייו. כולנו מכירים אנשים שאיבדו בצורה טרגית קרוב והפכו את עצמם ל"אבילים" כהגדרת חיים. אני אישית מכיר הורים שאיבדו בן בתאונת דרכים ל"ע והפכו את האבל למטרת

חייהם - הם מבליים את זמנם בנסיעה מיצרן ציוד הנצחה אחד למשנהו, רוכשים שלטים, מנורות, שרשראות וכדומה, ואת שאר הזמן הם מבליים בחלוקתו של הציוד הזה. הורים רבים מסוגם הופכים את עצמם לאבילים במישרה מלאה. ניתוח מעמיק של העניין בוודאי יעלה שאין כאן "רצון" מודע שלהם להפוך לכאלה, אם תשאל אדם כזה האם הוא רוצה להיות בדיכאון תמידי או בעצב בלתי נשלט הוא ישיב לך שלא, אולם הוא שוקע לתוך שגרת החיים הזאת למרות רצונו. כולנו נתונים לחולשות למיניהן ואחד הבולטים שבהם הוא פחדנו מהמוות והקושי שיש לנו להבין אותו ולכן האדם עשוי לגלוש בקלות רבה לאבל שלא ניתן לכיבוש. מדובר כאן בעניין רגשי, שיכול להוביל את האדם לטעויות נוראיות.

ניתן להביא דוגמאות רבות נוספות לעובדה שהאדם יכול לעשות דברים, מרובי רגש, שנובעים מתוך עיוות או בעיה עמוקה, ובניגוד לשאר החולשות של האדם שיכולות לנבוע מרוע, דברים אלה נובעים מעומק הרגש האנושי. האדם יכול לשכנע עצמו שהוא "לא שמח" כי יש לו (ובהחלט יש לו) סיבות רבות להיכנס לדיכאון... הוא יכול לשקוע בסוגים רבים של רגשות שליליים ולהפוך רגשות אלו לעניין מהותי בחייו. העיקרון שאני רוצה להעלות הוא פשוט: הרגש האנושי, כמו תחומים אחרים בחיי האדם, נתון לנפילות רבות ולחולשות אימוות ולכן ממילא הוא גם נתון לחטא, ואדם בהחלט יכול לחטוא לעצמו. הוא יכול להרעיב עצמו למוות (אנורקסיה), הוא יכול להתאבד, והוא יכול לשקוע ברגש שאין לו מקום.

בגלל המורכבות של השליטה והעבודה על הרגשות עסקו בכך חז"ל ולימדו אותנו דרכים שבהן נוכל להשפיע על הרגשות והמחשבות! למעשה חכמים מציעים דרכים שונות ו"תרגילים" שבעזרתם יוכל האדם ללמוד לשלוט גם בחלקים הללו של אישיותו. כשם שאנו מצפים מאדם השקוע בדיכאון עמוק ל"עשות משהו עם עצמו" ולצאת מהדיכאון, כך ישנם רגשות רבים ודרכי מחשבה שאותם יש לשנות ולטפח. ללמד את עצמך לחשוב נכון, להרגיש נכון ולראות נכון את העולם. כך ניתן להבין טוב יותר את מה שאומרים חכמים: "איזהו עשיר - השמח בחלקו", עשיר או עני הוא תוצאה של הרגשה ולכן ניתן לשלוט בתחושות אלו. ממילא נובע מכאן גם העיקרון המקדים במשנה באבות: "איזהו גיבור - הכובש את יצרו". גם הכעס הוא רגש הנובע מיצר, ולכן אנו מצפים מהאדם לכבוש את כעסו ולשלוט ביצרו. מעתה אין אתה יכול להגיד: "כל כך הרגיו אותי", אלא "כל כך התרגזתי". הכעס הוא רגש ולכן הוא נשלט - והיהדות מצפה ממך לשלוט עליו. אומנם זה קשה, אולם זאת היא הציפייה.

חלק ג':

עוצמת היצר מלמדת על חשיבותו

הגמרא במסכת סנהדרין, דף סד, מספרת "סיפור" מעניין (התרגום חופשי):
"...ישבו אנשי כנסת הגדולה בתענית שלושה ימים כדי שיימסר בידם היצר הרע של עבודה זרה. אחרי תענית של שלושה ימים מסרו את היצר בידם. באותו זמן שחכמים ביטלו אותו יצאה אש מקודש הקודשים ואמר להם הנביא שזהו יצר העבודה זרה.... ותפסוהו, כדי שלא ישמע קולו וירחמו עליו משמיים, המליץ להם הנביא להכניסו לכלי עופרת שמונע העברת קול. מכיוון שראו שהוא עת רצון, ביקשו לבטל גם את יצר העריות, כלאו אותו למשך שלושה ימים ולא מצאו אפילו ביצה אחת שנולדה בשלושת הימים הללו, אי לכך לא רצו לבטלו כדי לא לכלות את העולם ולכן כחלו את עיניו (כלומר: החלישו אותו כך שאדם לא יתאוה לגילוי עריות) ועזבו אותו."

הסיפור הזה מדהים ועמוק, ונראה שלמעשה מה שחז"ל מלמדים אותנו בדרכם הציורית הוא, שיצרים חשובים לעצם קיומו של העולם ויש להם מקום מהותי בבריאת העולם וקידומו. הדבר קשור ליסודות עמוקים במבנהו של העולם ולצורה שבה קשורים היצרים והמטרות החיוביות של הבריאה, עד כדי כך שחז"ל אומרים בסיפור זה שבזמן ביטול יצר הרע של עבודה זרה יצאה אש מקודש הקודשים (!) "יסודו" הפנימי של יצר זה הוא בקודש הקודשים! הנקודה המרכזית היא, שהקב"ה לא ברא את היצר לחינם, לכל אחד מהיצרים

יש גם צד חיובי ותפקידנו להשתמש בכוחות אלו בצורה הנכונה כדי להוביל את העולם למטרתו ולא להיפך. הדבר נכון לגבי כל אחד מהיצרים, כאשר בחלקם הדבר בולט יותר ובחלקם פחות.

כולנו מבינים את היסוד ההכרחי שביצר האכילה, לדוגמא, ומבינים שללא יצר זה העולם לא היה יכול להתקיים. הבעיה מתחילה כאשר האדם לוקח את היצר הזה למחוזות שליליים והופך את האוכל למרכז חייו, מתמכר אליו ומשקיע את כל מרצו בצורכי הבטן שלו. יצר האכילה הוא הכרחי, אולם ב"שימוש" לא נכון ניתן להובילו למטרות לא חיוביות.

בדרך כלל נוטים להבין נקודה זו בצורה מסויימת - שתפקידם החיובי של היצרים הוא שהאדם יתגבר עליהם וכך יזכה לשכר. אולם כאן אנו עוסקים בנקודה אחרת: **על פי תפיסה זו ליצרים עצמם יש עבודה חשובה בעולם, בתנאי שאנו מקפידים להשתמש בהם בדרך הנכונה ובמינון הנכון**, כשבדרך כלל ה"דרך הנכונה" שהתורה מציעה היא דרך המצוות. חז"ל מבטאים נקודה זו באומרם: "בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע", האדם מצווה לעבוד את ה' גם ביצר הרע ובכוחו (נקודה מדהימה, אם חושבים על זה, חכמינו אומרים שצריך לעבוד את אלוקים עם היצר הרע!! לא פחות). כוחו של היצר הרע הוא עצום, יש בו עוצמות שלעיתים לא ניתן למצוא ביצר הטוב, ולכן אנו מצווים להשתמש גם ביצר זה בעבודתנו בעולם. יצר העבודה זרה קשור, בפנימיותו, לכוח הרוחני של האדם ולעוצמות שאנו יכולים וצריכים להשקיע בצד הרוחני שבחינו, ולכן כאשר חז"ל ביטלו את היצר של העבודה הזרה יצא ניצוץ מקודש הקודשים, מכיוון שגם יכולתו של האדם לעבוד את ה' איבדה מעט מכוחה - כמו שאיבדנו בתקופת ביטול העבודה זרה את הנבואה. כאשר האדם מנצל את הכוחות הללו באופן שלילי, הרי שהוא יכול להגיע עם היצר הזה לשיאים של שלילה ורוע, אולם בניצול נכון ניתן לרתום את הכוחות הללו לצד המקורי והחיובי שלהם. הדבר נכון לגבי כל הכוחות הקיימים בעולם, והאדם מצווה להשתמש בכלם בצורה נכונה.

יתירה מזו: פעמים רבות ניתן ללמוד מעוצמתו של כוח על חשיבותו בעולם. כוח בעל עוצמה גדולה, גם אם שלילית, הוא כוח חשוב ומהותי ודווקא עוצמתו הגדולה מלמדת על חשיבותו. בנושא העריות הדבר ברור שבעתים - מדובר

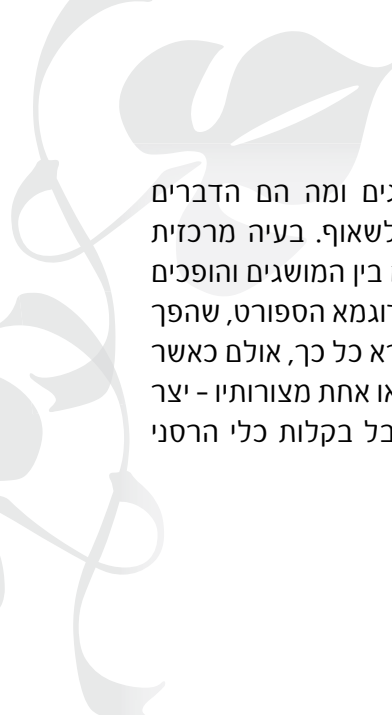
על כוח בעל עוצמה אדירה, גם שלילית וגם חיובית, ומכך ניתן ללמוד על חשיבותו הגדולה והכוחות הטמונים בו. עובדה היא, שהיום, יותר מתמיד, נדמה שזהו הכוח החזק ביותר בעולם והיצר שתופס יותר בני אדם מאשר כל יצר אחר... כשלעובדה זו יש משמעות כפולה - מצד אחד ניתן ללמוד ממנה שזהו היצר שאיתו יש להתמודד היום יותר מאשר עם אחרים, ומצד שני הדבר מלמד גם על החשיבות הטמונה בו ועל תפקידו בעולם המודרני.

אחרי שנבין את הנקודה הזו, שאין שום כוח בעולם שהוא שלילי במהותו ושעלינו לנסות ולבדוק את תפקידו החיובי של כל יצר וכוח אנושי - הרי שנוכל לנסות ולהבין את תפקידם החשוב של הכוחות החברתיים שבאדם, כוחות בעלי משמעות לגבי חיינו וחיינו של כל אדם. גם בחינה שטחית של אופי האדם תלמד שהאדם נברא כיצור חברתי, אנו זקוקים לאנשים אחרים כדי לחיות, כדי ליצר את האוכל והצרכים הבסיסיים ביותר, ואנו זקוקים לחברה גם כדי להתקיים מבחינה נפשית. עצם העובדה שאין אף אדם שיכול לייצר לעצמו את כל צרכיו הבסיסיים מלמדת שזוהי גם הצורה שהקב"ה רצה שהעולם יתקיים. האדם, בניגוד לחיות רבות, זקוק למערכות גדולות כדי לחיות ואין אדם המסוגל ל"התנתק מהעולם" באופן מוחלט. אדם כזה נידון למוות מהיר, מרעב, מקור, מחוסר הגנה ואפילו מבדידות פסיכולוגית. העולם בנוי כך שאחד מאיתנו מספק מזון לשני, השני מספק לבוש לשלישי ואילו השלישי הוא חייל השומר על שניהם, וכן על זאת הדרך. מציאות זו סותרת את התרבות העולמית הנוכחית שעוסקת הרבה בבניית האשליה שהעולם הוא אוסף של פרטים. מה שחשוב לזכור הוא, שהעובדה שכך העולם בנוי מלמדת אותנו שכך גם רצה הקב"ה שהעולם יתנהל. כמו כל דבר בעולם גם כאן לא מדובר על "מקרה" ולכן ניתן להבין מכך שכך תכנן הבורא את עולמו...

עד כאן עסקנו בקישור של האדם עם העולם הרחב ועם האנושות כולה. אולם השלבים הבסיסיים יותר הם המשפחה, ה"שבט", העם ורק אחר כך העולם הרחב. היחידה החברתית המינימלית והנחוצה ביותר היא היחידה המשפחתית. כל אחד מבני האדם (ברוב המקרים, כמובן) הוא חלק ממשפחה, מיחידה אנושית קטנה המורכבת מבני זוג וילדיהם. יחידה זו מספקת לאדם את צרכיו הבסיסיים ביותר, החל משלב הינקות ועד שלבים שבהם הצורך הוא בעיקר נפשי ולא פיזי... קשר משפחתי זה הוא חשוב ומהותי, לא ניתן

לחיות בלעדיו ולא ניתן להפוך לאישיות "נורמלית" לולא תמיכתו. הקשר המשפחתי ההדוק גם הוא מבוסס על יחידה קטנה וראשונית יותר - הקשר בין בני הזוג, בין הזכר והנקבה המרכיבים אותו. על פי סדר זה יוצא שהקשר הבסיסי בין גברים לנשים יוצר את המשפחה, שמרכיבה את השבט (הסביבה הקרובה), שמרכיב את העם, שבסופו של דבר מרכיב את האנושות. ומכיוון שכבר למדנו שהאדם נברא כיצור חברתי וקשרים אלו חשובים לעצם מהות חיו - הרי שמכאן נובע שהקשר בין גברים לנשים הוא הצד הבסיסי ביותר של אחד הנדבכים החשובים והמהותיים בעולם ובאדם. נראה שזו הסיבה המרכזית שיש כל כך הרבה כוח ביצר זה, מכיוון שהקישור בין הגברים לנשים הוא יסוד ונדבך מהותי של העולם כולו. החשיבות הגדולה של היצר הזה מובילה לכך שהוא חזק כל כך ונטוע עמוק בנפשו של האדם, כחלק ממבנה נפשו הפנימית. מכאן ואילך, כמו כל דבר בעולם, הכל תלוי בנו. האדם יכול להשתמש בכוח הגדול הזה לצדדים חיוביים ולעשות בו את השימוש הנכון כדי לחזק את התא המשפחתי ועל ידי כך את העם והעולם, אולם הוא גם יכול להפוך את הכוחות הללו לשפלות גדולה (ושוב, **שיאים של שפלות, שכגודל הכוח כך גם גודל הפוטנציאל השלילי הטמון בו**)... עם אותה עוצמה ניתן לבנות את העולם וגם להרוס אותו - כוח זה נמסר בידינו ואנו יכולים להחליט לאן נוביל אותו.

הדברים שהזכרנו אמורים אומנם בכוח החברתי ולא דווקא ביצר העריות עצמו, אולם ניתן בהחלט להקיש מן האחד על השני. יצר העריות נובע מהתחומים העמוקים ביותר בנפש האדם, מרצונו להקים משפחה, כחיזוק לקשר בין בני הזוג ומשאיפתו של כל יצור להעמיד צאצאים. מכאן נובעת עוצמתו של היצר הזה והיכולת שלו לשמש כמנוף חיובי רב עוצמה מצד אחד, או כמנוף שלילי מצד שני... גם כאן, לצערנו, בוחר האדם לעיתים קרובות להשתמש בצד הלא חיובי של הדברים, לקחת את יצר העריות למחוזות שפלים מכל שפל ולהפוך אותו לכלי הרסני... אולם כך בדיוק דרכו של עולם: הכוחות נתונים בידינו ואנו יכולים להחליט לעשות בהם שימוש נכון או שימוש הפוך. בדיוק כמו ביצר האכילה ובדיוק כמו ביצרים אחרים, אנו יכולים להפוך את היצר עצמו למטרה, כלשונו של הרב קוק: "להפוך את המותרות בחיים לעיקר החיים", או לחילופין להשתמש בו נכון. לדעתי זהו בדיוק הסוד הגדול - להבין מה הם הדברים שבהם יש ל"השתמש"

כדי לקדם את העולם (את עצמנו) ולהביאו להישגים ומה הם הדברים שיכולים להיות מוגדרים כ"מטרה", כיעד שאליו יש לשאוף. בעיה מרכזית שלנו כבני אדם היא, שלעיתים קרובות אנו מתבלבלים בין המושגים והופכים את הכלי למטרה. כשמדובר בכלי חלש יחסית (כמו לדוגמא הספורט, שהפך עבור רבים מכלי למטרה בפני עצמה) אז הנזק אינו נורא כל כך, אולם כאשר לוקחים כלי מהותי וחזק כמו יצר החיבור בין בני אדם, או אחת מצורותיו - יצר העריות, והופכים אותו למטרה בפני עצמה, ניתן לקבל בקלות כלי הרסני מאין כמוהו.

חלק ד':

שני צדדים בחייו הרומנטיים של האדם

אחד הספורים הבולטים בהתהוותו של עם ישראל הוא נישואיו של יעקב אבינו. יעקב, בניגוד לאבותיו אברהם ויצחק, הופך את משפחת אברהם לעם שלם. כל עוד לא הגיע יעקב היה מדובר על משפחה אחת, משפחת נוודים, שהובילה את דבר ה' בעולם, ויעקב הוא זה שהופך את המשפחה הזו לעם של ממש. אולם דרך התהוותו של עם ישראל רצופה קשיים אדירים וסיפורים מסובכים שאחד הבעייתיים שבהם הוא נישואיו של יעקב לשתי אחיות. יעקב, בניגוד לצו התורה כמה מאות שנים לאחר מכן, נושא שתי אחיות לנשים... עובדה שהובילה לכמה וכמה סיבוכים בדרך חייו של יעקב ובדרך גיבושו של העם. כבר בתחילה מדובר על כך שיעקב מעוניין לשאת רק את רחל, והוא מתחתן עם לאה רק בעקבות רמאות של לבן וכנראה גם של לאה עצמה (קשה להניח שלא לא ידעה על התרמית). המקרא מדגיש לנו שיעקב אוהב את רחל ואיננו אוהב את לאה - "וירא ה' כי שנואה לאה". המצב מסתבך יותר כאשר לאה מצליחה ללדת ילדים ורחל לא והדבר מוליך לויכוח בין יעקב לרחל וגם למאבק בין האחיות שמוביל להכנסת נשים נוספות למשפחתו של יעקב. כל דרכו של העם המתהווה רצופה סיבוכים בעקבותיו של המאבק בין שתי האחיות וגם העתיד נקבע עם שאריות נוראיות למאבק זה כאשר שבט אפרים ושבט יהודה מולכים כל אחד בממלכה משלו.

על פי אמונתנו סיפורים מעין אלו אינם "קורים מעצמם" ואנו רגילים לראות יד

מכוונת בכל תהליך התהוותו של עם ישראל, וודאי בנקודות הכל כך ראשוניות של יצירת העם וסיפורי האבות. אם כן, מדוע כך נבנה עם ישראל? מדוע הקב"ה מוליך את יעקב למצב שבו הוא נושא שתי נשים (ואחר כך ארבע) ומה מלמד אותנו הסיפור לדורות?

הסבר מעניין ראיתי לעניין זה בדבריו של הרב שרלו. הוא טוען שנישואיו הכפולים של יעקב מסמלים שתי נקודות שונות בבניין הבית היהודי: סיפור הנישואין עם רחל שמתחיל ורצוף כולו באהבתם הגדולה, מייצג את צד האהבה החשוב כל כך לבניין הבית, אהבה שבסופו של דבר גם מוליכה לוויכוחים החדים שביניהם במהלך החיים. בסופו של דבר מוליכה האהבה הזו להרבה סיבוכים... רחל גונבת את התרפים ומובילה את יעקב לשבועת שווא. רחל אינה זוכה לבנים בשל ה"קיפוח" שבין לאה לבינה ומגיעה מכך לויכוח קשה עם בעלה. ורחל, בסופו של דבר, אינה נקברת עם יעקב באותו מקום. רחל ויעקב בונים את נישואיהם על רקע ה"אהבה", וכל חייהם נקבעים בדרך זו, בין לרעה ובין לטובה וחייהם המשותפים מושפעים מאופי הזיווג.

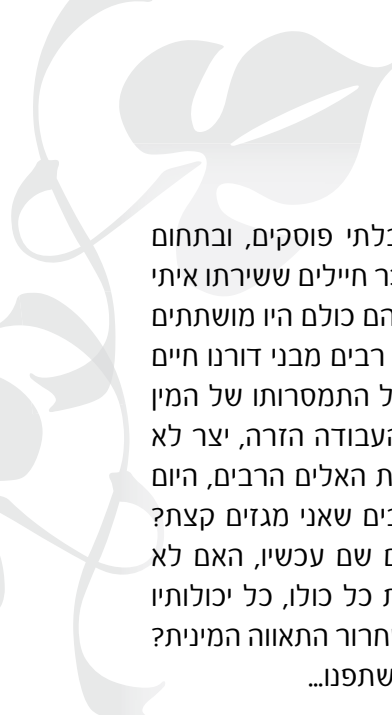
אצל לאה מדובר בסיפור אחר. כבר בתחילת הדרך היא נישאת ליעקב על רקע שונה לחלוטין, כבר הזכרנו בתחילה שלא סביר להניח שלבן היה מצליח ברמאות ללא שיתוף פעולה של לאה ברמאות, שיתוף פעולה שמוזכר בדברי חז"ל, ולא סביר להניח שלאה סברה שיעקב פתאום ירצה לחיות איתה... ההנחה היא שלאה הבינה את הקושי שהיא עומדת בפניו ובכל זאת העדיפה חיים כאלה אצל יעקב מאשר להינשא לעשו. לאה מתחתנת עם יעקב על רקע "עסקי" (מעשי) יותר, היא מעוניינת להתחתן עם הצדיק שבאחים, היא מעוניינת ללדת כמה שיותר בנים ומרכזת את כוחותיה בתחום זה. היא איננה נישאת ליעקב עקב אהבה גדולה - וכך גם בונה את חייה וחייהם המשותפים. היא אפילו לא מהססת "לשכור" את יעקב כדי להעמיד עוד בנים... וגם היא משלמת מחיר כבד על גישתה, בדיוק כמו רחל.

נישואיו של יעקב עם שתי אחיות מאפיינים את שני הצדדים של הקמת משפחה וחיי הנישואים, הצד של האהבה בין בני הזוג והצד המעשי של הקמת המשפחה. אצל יעקב באים הדברים לידי ביטוי קיצוני, כמו בכל סיפורי האבות שמהם נובעים כל חיי עם ישראל. כל דבר הבא לידי ביטוי בחיי האבות מוליך אחר כך

לתוצאות מרחיקות לכת אצל הבנים ולכן גם הסיפורים אצל אבות האומה הם קשים ומרחיקי לכת. בחיינו שלנו לא מדובר על קיצוניות חריפה כל כך, בדרך כלל חיי המשפחה שלנו כוללים בתוכם את שתי הדרכים ואת שני הגוונים, כל אחד מאיתנו צריך לבנות את ביתו על שני האדנים. מצד אחד יש את מקומה של האהבה בין בני הזוג, של הקשר הרגשי וגם הפיזי ביניהם, ומצד שני יש את המטרה המשותפת שצריכה להוליך ולהוביל כל בית בישראל. כל בית הוא גם בני זוג האוהבים זה את זה ללא גבול והוא גם המשימה הלאומית/ החברתית/ הכלכלית שכל אחד מאיתנו ממלא, שני צדדים בכל בית. טעות נוראית היא להדגיש רק את אחד הצדדים בבניית הבית, כשם שסיפור יעקב ונשותיו הוביל לסיבוכים עצומים. טעות אדירה היא לבנות קשר כל שהוא רק על בסיס הצד הרומנטי וכל שכן על בסיסו של הקשר המיני - פיזי.

כאן אנו חוזרים לנושא שלנו, היהדות יוצרת הפרדה (שלא מקובלת על העולם המערבי ועל העולם המודרני בכלל) בין המינים ומנסה בדרך זו להמעיט את ערכו של הרגש הפיזי החזק כל כך בבניית הקשרים בין הזוגות ובעיצוב הקשר המשפחתי. כל הצד המיני הוא נשלט, מבוקר ונתון לפיקוח. למעשה כל הקשר בין המינים בנוי בצורה כזו שהוא לא יהווה הפרעה ולא יהפוך למרכזם של החיים הבין - אישיים. דווקא עוצמתו של כוח זה מצריכה את ניהולו הנכון פן יהפוך אותו האדם למטרה עליונה ולדרך בפני עצמה.

העולם המערבי (ולמעשה העולם כולו בתקופה המודרנית) בנוי אחרת לחלוטין. הוא חוטא בהצבת צד אחד בלבד, הצד הרומנטי, בבסיס חיי המשפחה ומציב את יצר המין ואת הנאתו הפיזית של האדם במרכז (התאהבות ב"קליק"). למעשה, לא רק חיי המשפחה אלא גם כל החיים החברתיים המודרניים בנויים סביב ההקשר המיני⁷ פיזי, ונושא זה הופך למרכז חייהם של רבים מבני התרבות הנוכחית. חייהם של עמים, מלחמותיהם ודרכם בעולם בנויה פעמים רבות סביב ההנאה הפיזית ויפיו החיצוני של האדם, והתרבות כולה - תיאטרון, אומנות, יצירה ספרותית ועוד... בנויים סביב נושא זה. ההנאה המינית הפכה למטרה ולא לדרך, ולמעשה היא גורמת לאובדנם המוחלט של הערכים שלהם נועדה, כלומר: התאווה המינית הופכת להיות אבן נגף בדרכם של חיי המשפחה ולא תומכת בהם. ברוב המקרים כבר אין קשר בין קשר פיזי לחיי משפחה ופעמים רבות חיי נישואים נהרסים על רקע חיפושיו של אחד מבני

הזוג קשר כזה או הנאה מינית בצורות אחרות. האדם המודרני עסוק מאוד בחיפוש הנאה גופנית בלתי פוסקים, ובתחום המיני זה עשוי להגיע לאובססיה של ממש. אני עצמי זוכר חיילים ששירתו איתי בצבא שלא יכלו לחשוב או להרגיש שום דבר אחר, חייהם כולם היו מושתתים על חיפוש של קשר פיזי ודבר זה מילא את כל עולמם. רבים מבני דורנו חיים בצורה כזו, ואנו נתקלים שוב ושוב בתוצאות המרות של התמסרותו של המין האנושי ליצריו ללא שליטה. מה שפעם היתה לעולם העבודה הזרה, יצר לא בר כיבוש שהפך את האדם לחיה יצרית כדי לרצות את האלים הרבים, היום עושה יצר המין ותאוות הקשר בין נשים לגברים. חושבים שאני מגזים קצת? פתחו ברגע זה את הרדיו והקשיבו לשירים שמתנגנים שם עכשיו, האם לא כולם עוסקים באותו דבר? האם האדם לא משקיע את כל כולו, כל יכולתיו המדהימות ביצירת גירויים חדשים ורעיונות מקוריים לשחרור התאוה המינית? בכל תוכנית טלוויזיה, בכל יצירה ספרותית ובכל מקום שתפנו...

היהדות רואה את מקומו של האדם בטווח אחר לגמרי. היא מוליכה אותנו להישגים מחשבתיים ולשאיפות גדולות בתחום הרוחני, שאיפות המצריכות את ריסונו של יצר המין, אם זה בקשר עם בני המין השני ואם זה (אפילו) בקשר שבין איש לאשתו, שם מהווים הלכות נידה מעין חייץ נוסף בפני הפיכת המין למרכז המשפחה.

חלק ה': "קודש" וטומאה לעומת "חול" בתורה

בתורת ישראל, כידוע, מופיע הביטוי "טומאה" בווריאציות שונות, ופעמים רבות. אולם ישנו גם שורש מקביל: ח.ל.ל המופיע גם הוא בתורה מספר פעמים. מה פירוש המעבר בין הטומאה לחילול? מהו ההיפך של קודש, האם הטומאה או החילול?

כיום אנו רגילים להשתמש במושג "חול" בהקשר של דבר שאיננו קדוש, כלומר: יום רגיל הוא "יום חול" להבדיל משבת שהוא יום קדוש. המילה חול אינה מתארת דבר שלילי אלא דבר שאינו קדוש באופן חיובי. לימודי חול הם לימודים שאינם בספרי הקודש, אולם כולנו מוצאים ערך בהרחבת הידע האישי גם בלימודים אלו. החול בשפתנו אינו מייצג דבר שלילי בהכרח. אולם בלשון התורה לא נמצא את הביטוי "חול" אלא דווקא את המילה "חילול", שהיא מילה בעלת הקשר שלילי בתורה.

בדרך כלל אני נוהג להסביר את המושג "קדושה" בצורה שבה גדולי ישראל מסבירים את המושג במסכת קידושין, שם, על הביטוי שהחתן אומר לכלה תחת החופה - "הרי את מקודשת לי...", מסבירים בעלי התוספות שכוונת המילה "מקודשת" היא: "אסורה על אחרים להיות לי". לפי זה המושג "קדושה" פירושו הפרשה של משהו או משהו משאר העולם כדי להיות מיועד לדבר

אחר. כשם שהכלה נאסרת על כל העולם כדי להיות מיועדת לאדם אחד, כך כל מי שמתקדש הוא מופרש כדי להיות מיועד לתפקיד נעלה. הכהנים מופרשים מרוב העם כדי לעבוד בבית המקדש, עם ישראל מופרש מהעולם כולו כדי להתקדש לתפקידו וכדומה. **על פי זה פירוש המושג "קדוש" הוא מופרש, מנוזר ממשוה כדי להיות קדוש ומיועד לתפקיד.** לפי זה, המילה "קודש" מתארת דברים מופרשים ונישאים (כאשר לנישאות זו יש מחיר קבוע - תמיד היא מלווה בניתוק מדברים אחרים: האישה אסורה על אנשים אחרים מלבד בעלה, הכהנים אסורים באיסורים שונים וכדומה).

המילה "טומאה" מתארת את ההיפך של הקודש, את הדברים שאין בהם קדושה ושולט בהם הצד הלא חיובי של העולם, והמילה "חילול" מתארת מצב שבו האדם (ורק הוא) מפגישים את שני הצדדים הללו של היקום. החילול הוא פעולה אקטיבית של הפגשת הקודש עם הצד הלא חיובי, הורדתו של הקודש ממעלתו הרמה והפגשתו עם דברים שהוא לא היה אמור להיפגש איתם.

במילים אחרות: הקודש, מעצם מהותו, נועד להיות "מזומן" לרמה גבוהה של ייעוד בעולם. עצם הורדתו לרמות נמוכות יותר יש בה משום "חילול". כל דבר קדוש הוא נעלה ומרומם מעל הכל ושיתופם של כולם באותו דבר נעלה היא פגיעה חמורה הקרויה חילול. כך ניתן להבין את כוונת הפסוק: "ובת איש כהן כי תחל לזנות, את אביה היא מחללת" - בת כהן זו נועדה לגדולות, היא צריכה היתה להיות מזומנת רק לאדם אחד, קדושה ונעלית מן ההמון, וברגע שהיא מזנה היא "מחללת" את הקודש שבה. עצם החשיפה של משהו קדוש להמון העם, עצם הקשר הגופני או חשיפת חלקים אינטימיים בגוף לעין כל - יש בהם משום חילול נורא.

על יסוד דברים אלו, ברצוני להסביר את אחת הבעיות שבהפקרות המינית. כח המין נועד להיות מנוצל לצרכים מסויימים מאוד, בתנאים מסויימים מאוד. כאשר גבר ואישה מייחדים את כוחותיהם אחד לשני ומנצלים כוחות אלו לצורך יצירת עולם חדש (גם במובן של לידת ילדים וגם במובן של עולם עמוק של קשר ביניהם) הרי שיש כאן "קודש". פתיחתו של הקשר הזה לכל, שיתופם של אחרים בקשר הזה - יש בה חילול המכונה בתורה "זנות". כמו אצל קדושת הכהנים, עצם השיתוף של גורמים רבים מדי, עצם הגישה של מי שאינו אמור

לגשת, היא חילול של הקודש. כפי שכבר הסברנו ארוכות, כח המין הוא כזה שיש בו פוטנציאל עצום לשני הצדדים והוא יכול להיות לרועץ במהירות רבה וחילולו הוא חמור מאוד. כך יכול הקשר הנעלה הזה, הכח החיובי של חיבור בין בני זוג, להפוך לדבר שלילי. אולם עיקר החידוש שברצוני להעלות הוא שעצם ה"זנות" הפתיחה של הכח למשתתפים רבים מדי, הוזלתו וזלזולו - הוא החמצה עצומה. כולנו מכירים את המילה "חטא" שבה מתארת היהדות את ההחמצה הזאת... ואכן, המילה "חטא" נגזרת מהמילה "החטאה" - פספוס של עניין עמוק וחשוב. אי מימוש הפוטנציאל העמוק שבמשהו מהבריאה - הוא חטא.

זלזול זה יכול לקרות לא רק על ידי שיתופם של אחרים, או גם על ידי הפיכתו לכח גדול מדי במוחו של האדם. גם אדם שהופך את הצד המיני של אישיותו למרכז חייו "מוזיל" את ערכו של הכח, נותן לו מקום שלא אמור היה להינתן וממילא הוא "מחלל" אותו. בערך כמו מי שינסה לנהוג ברחוב במטוס סילון ענקי (בעצם למה לא? יש בו 400 מקומות, שירותי נוחיות ועוד...) מהר מאוד הוא יגלה שעצם השימוש הלא נכון בכלי מאוד עוצמתי הופך אותו לכלי מזיק מאוד.

הלבוש הצנוע וההגבלות השונות על הופעה ביהדות נועדו ליצור מצב של חציצה, של שמירת הכח העצום הזה למטרות מסוימות. על האישה (כדמות מובילה בעניין זה) ועל הגבר לשמור על ייחודו של הקשר כדבק מאחד בין שני אנשים בלבד. אולם גם כאשר כל אדם עומד לבדו, לפני הקמת הקשר הזוגי, הרי שיש חשיבות גדולה לשמירה על הגוף והצנעתו כחלק מתהליך של חשיפה פנימית, של הוצאת הכוחות הגנוזים. הגוף יכול לשקר ולשקר, והצנעתו נובעת מהכח העצום שהיהדות מייחסת לגוף, לא מזלזול בו.

חלק ו':

האם אכן ההגבלות נובעות מחטא?

מעיון בפסוקים בספר בראשית עולה שהבעייתיות ביצר המיני והצורה הלא חיובית שהוא תפס בעולם היום נובעת מחטא. לפני החטא מתארת התורה: "וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׁשׁוּ", ורק לאחריו מופיעה הבושה בעירום, הלבוש ובהמשך ההגבלות המיניות: "וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאנָה הוּא לְעֵינַיִם וַנְּחַמֵּד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכְלָה: וַתִּפְקְחָנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֲלֵה תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֶת: ... וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לָךְ כִּי עֵרַם אֶתָּה הֲמֹן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אַכְלָתָּ:"

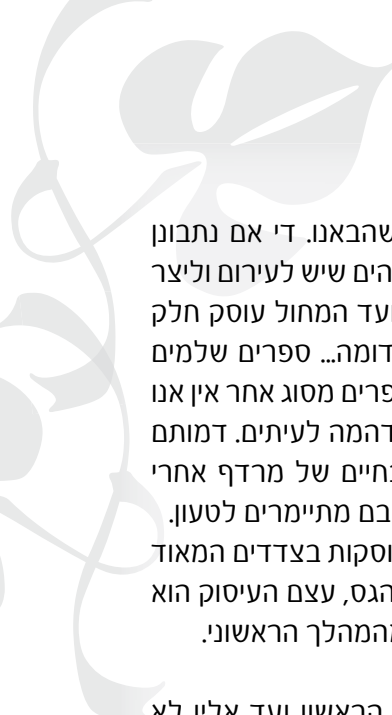
מאופן הבאת הדברים בתורה למדו רבים (בעקבות יסודות שמקורם בנצרות), שעצם הבושה בעירום וההגבלות בתחום המיני נובעות מחטאו של האדם ואילו המצב האידיאלי (מצב הגאולה שהוא המצב בגן עדן) הוא דווקא המצב שבו האדם אינו מתבייש בגופו, אינו חש תחושת אשמה בעירום וחי את חייו המיניים ללא הגבלות. על פי הבנה זו, ככל שהעולם מתקדם יותר, וכדי לעזור לו להתקדם, יש להתקרב יותר ויותר למצב הראשוני בגן עדן. גם אנשים שאינם מאמינים בחופשיות מוחלטת בתחום זה מאמינים שיש מקום ל"קבל" ו"לא להתבייש" בגוף האדם. אנשי אומנות למיניהם מרבים לטעון ש:א) עירום הוא אומנות ראויה לשמה (ב) אין להגביל את יצירתו של אומן הרואה בתוואי הגוף (כך במקור...) יצירה מושלמת של הטבע. עצם ההגבלה היא חטא חמור כלפי הטבע.

הרב קוק הוא בין הבודדים שאני מכיר שעוסק ומתמודד עם טענות מעין אלו. בספר "אורות" כותב הרב קוק: "אין הטבע מתגלה למשורר הישראלי בכל הדרו ויופיו מפני שבר האומה... ואם ירצה משורר בעל כישרון להתמכר אל הטבע למרות כשלונה של האומה יוכל רק להטביע את עצמו בצד המוחש הגס שלה, אבל את יופיה השמיימי לא יוכל לחוש בכל טובו והדר זיוו..."

בדברים אלו מתמודד הרב קוק עם הטענה המאלילה את הטבע. הטבע האנושי, כפי שכבר ציינו, נתון ומועד למשברים ולחטאים קשים, בכל מעשה ושאיפה אנושית יש מועדות כפולה לנזק ולתקווה חיובית ובקלות רבה ניתן "להחליק" מצד אל צד ולהפוך יסודות חיוביים לשליליים. הטבע הוא ללא ספק יציר כפיו של בורא העולם ולכן יש בו יסוד חיובי, ומצד האמת היה גם ראוי שנשתמש בכולו כדי לעבוד את ה', אולם המשברים הטמונים בו הם רבים ולכן גם הסכנה היא גדולה. האדם יכול להפוך את הטבע ואת היצר למרכז העניין, למקד את עצמו ולשקוע בצדדים השליליים של הבריאה ולהפוך לרועץ למהלך האלוף. הוא יכול, לדוגמא, להתמקד בגוף ובחיצוניות ולהפוך את המראה החיצוני לעיקר....

האומנים, מטבעם, מתעניינים מאוד בטבע על כל גווניו. הם מתארים את השקיעות, הנופים, המשברים ובעלי החיים בכל דרכי ההבעה העומדים לרשותם, וככאלה הם מתארים את גוף האדם, את יצריו ואת מיניותו. ייתכן מאוד שנקודת המוצא של האומן היא חיובית - הרצון לתאר נאמנה את בריאת הגוף ואת אופיו המלא של היצור האנושי, אולם "הצד המוחש הגס" עתיד לסחוף אותו אל החטא. האדם מועד לעולם, וככזה הוא יכול להגיע בקלות רבה לחטא, וודאי בתחום העריות. כאשר "אומן" מתבונן בגופו החשוף של אדם אחר, מתערבים אצלו גם יצריו וגם שפלותו ורוחו הנמוכה, והוא לא יכול עוד להפריד בין טוב לרע, בין היצר הבווער לבין ה"אומנות" שהוא רוצה ליצור.

הרב קוק בדבריו מרחיב את הדברים, וטוען שגם כאשר אין האומן עוסק בחטא ממש (והתבוננות בגוף עירום של בן המין השני היא חטא), ורוצה רק לתאר את הטבע, כמו פריחה או שקיעה, עדיין אין הוא יכול להגיע אל הצד העמוק והחיובי של הדברים. להיפך, הוא עתיד להשקיע את עצמו בצדדים הרעים של הבריאה.

ישנן דוגמאות למכביר לתאר ולהמחיש את הדברים שהבאנו. די אם נתבונן בצורתה של האומנות העכשווית ונראה את המקום המדהים שיש לעירום וליצר המיני בכל יצירה אומנותית עכשווית- החל מהספרות ועד המחול עוסק חלק הארי של היצירה העכשווית בגופו של האדם, יצרי וכדומה... ספרים שלמים נכתבים (והכוונה כמובן לספרים של יוצרים רציניים, בספרים מסוג אחר אין אנו עוסקים כאן בכלל) ועוסקים רק בנושא הזה, עד כדי תדהמה לעיתים. דמותם של אומנים רבים מאופיינת דווקא בשקיעה ביצרים, בחיים של מרדף אחרי ה"גס והמוחשי" בעולם ולא של יצירה שמיימית כמו שרובם מתיימרים לטעון. דבריו של הרב קוק וודאי נכונים לגבי יצירות שמראש עוסקות בצדדים המאוד יצריים של האדם והאנושות. שם אין צורך לשקוע בצד הגס, עצם העיסוק הוא בצדדים הגסים של יצרי האדם ולכן הטעות היא חלק מהמהלך הראשוני.

נכון שרוב איסורי הצניעות נובעים מחטאו של האדם הראשון ועד אליו לא היה מקום לאיסורים אלו, אולם אחרי החטא האדם ירד למדרגה נמוכה יותר, יצריו הופנמו והטוב התערב ברע עד כדי כך שלא ניתן להפריד בניהם אלא בעמל גדול מאוד. אחרי החטא האדם נזקק למאמצים גדולים יותר כדי ל"שמור על עצמו" ולמנוע את שקיעתו ברע... מאמצים אלה כוללים מצוות רבות, שחלקן עוסקות בהגבלות על היצר והקשר בין המינים וחלקם עוסקים במגבלות על הלבוש. אי אפשר להתעלם מהמשבר בעולם כאשר ניגשים לעסוק באומנות או בכל צד אחר של המפגש האנושי עם הבריאה. והחייבים לקחת בחשבון את הבעיות.

במקום אחר אומר הרב קוק שיש בהחלט מקום לומר שמצוות הצניעות הם הגבלה על רוח האדם ושמהצד הנקי של הבריאה היה מקום ליחס שווה בין שני המינים, אולם אחרי המשבר, אחרי שהאדם הגיע לאן שהגיע, הגבלות הצניעות נחוצות כדי לשמור על האדם מפני הידרדרות סופית אל הרוע... על פי חלק מהדתות (בעיקר הנצרות) האדם כבר הגיע לגאולה ולכן ניסו דתות אלו לטעון שכבר "השתחררנו מהחטא", אולם מהר מאוד הובילו הדברים למשברים מוסריים כל כך רבים ולהתנהגות אנושית כה פרועה, עד שהיה צורך לשוב לשמירה של גדרי מוסר מחמירים. האדם המודרני מנסה שוב להוביל מהלך של השתחררות מההגבלות המיניות, יותר ויותר אנשים משחררים את עצמם

ואת סביבתם מהגבלות אלו, חוגי הנודיזם בעולם כולו פורחים (ומצד האמת, צורת ההסתובבות היום ברחוב משאירה מעט מאוד עבודה לנודיזם). לדרכי התנהגות אלו מתלווה המחיר המיידי-הידרדרות מוסרית, פשעי מין ודרך חיים לא מספקת שהופכים לחלק מחיינו המודרניים.

גירושין, מעשי אונס, אי ילידת ילדים ועוד... הם חלק מרשימת הרעות שהאדם מביא על עצמו. הנקודה המרכזית היא שעדיין לא השתחררנו מהחטא, עדיין הטוב הולך יד ביד עם הרע וצריך עדיין לעמול קשה כדי להפרידם ולחיות על פי הטוב. יכולת ההתמכרות שלנו לצד המוחש והגס היא גדולה יותר מיכולתנו לחיות על פי האידיאלים החיוביים של העולם ולכן עלינו לשמור על עצמנו ועל היקום מפני הידרדרות לתהום, שיכולה לקרות מהר מכפי שאנו מדמינים.

כדי שהיחס בין המינים יהיה שווה, כדי שנוכל באמת לשפוט את הזולת על פי מעלתו ויתרונותיו ולא על פי יצרנו שלנו, יש עדיין צורך עמוק בהגבלות, בדרכי גישה נכונות בין המינים, ו... כן, בצניעות. מילה זו, שהפכה כמעט למילה גסה בעולם המודרני (בכל התחומים, החל מלבוש ועד סגנון החיים), היא עדיין מפתח למפגש אמיתי בין אנשים, ללמידת הטבע וסודותיו בדרך נכונה ולגישה בריאה לחיים שיכולים להוביל ליצירה חיובית.

חלק ז': אז מה בעצם מציעה היהדות?

סוג הבגדים שאנו לובשים, צניעותם והמידה שבה הם מסתירים את הגוף, הם חלק חשוב ממהלך שמטרתו להגן על הפנימיות והנפש האנושית ולשמור אותה קדושה. למעשה, היהדות דורשת את הלבוש הצנוע, את ההקפדה על כיסוי חלקים מהגוף, כדרך ליישום ולהגעה לכל הערכים שצינו.

ההלכות המדויקות של הצניעות נלמדו גם הם באופן האלוקי. בשיר השירים מתאר שלמה המלך את היחס בין השכינה והאלוקות לעם ישראל כתיאור של אהבת איש ואישה, משם גם נלמדים החלקים בגוף שיש להם משמעות באהבה הזאת. ממילא לומדים מכאן חכמים אלו חלקים בגוף ראוי להצניע, כחלק מהמהלך שאותו תיארו בפרקים הקודמים.

יש כאן תהליך מורכב ומופלא, שבו אנו משתמשים בתיאורים האלוקיים (כבר ציינו שישנה השוואה בין חלקי העולם הרוחני כפי שהם מופיעים בתורת הקבלה לבין גוף האדם) כדי ללמוד על גופנו שלנו! רק טוהר אמיתי, מחשבה נקייה והתייחסות כנה לגוף ולכוחותיו יכולים לבצע את התהליך המורכב הזה, של לימוד מהגדרות שמיימיות על המשיכה בין שני המינים בעולמנו שלנו.

אולם היהדות אינה מדברת רק על הלבוש ועל כיסוי הגוף, ישנן גם הגבלות באורח החיים ובקשר עם המין השני. אפילו לבני זוג נשואים ישנן הגבלות בנושא הצניעות, ותקופות בחיים שבהם אסור להם לקיים יחסים...

ניתן למנות סיבות רבות להגבלות הללו, אולם על פי דרכנו נציין שהמטרה המרכזית שלהן היא להרים את הקשר הפיזי למחוזות גבוהים, לקדש אותו להפוך אותו למשהו מיוחד שתפקידו לקשר בין בני זוג, בין בני משפחה ולהיות דבק אמיתי וטהור בין המינים... קשר ייחודי שלא פרוץ לכוחות אחרים.

נספח ראשון -

חינוך לצניעות וגם... למה זה כל כך חשוב

חוברת זו נכתבה בסערה, בסערת רוח גדולה. את רובה כתבתי בעקבות שבת שבה שהינו לסדרת הרצאות בבית מלון על חוף הכנרת. המראות שראינו שם, בלובי ובדרך לחוף, גרמו לי לסערת נפש גדולה ולהתלבטות אמיתית לגבי כוחו העצום של היצר הזה, שנראה כובש, מנצח וחזק מכל. נדמה שתחושה זו חזקה פי כמה אצל כל מי שעוסק בחינוך לצניעות בימינו. מורים, הורים, מחנכים ומנהלי מוסדות מתקשים מאוד במאבק על הצניעות ובהנחלתה לחניכיהם. אולם גם בחינוך העצמי, יותר מפעם אחת התגובה של שואלי ושואלות אינטרנט למאמרים ופרסומים בנושא היא "למה אתם מודדים את דתיותו של האדם על פי הצניעות?", "למה זה כל כך חשוב?" או בגירסה משוכללת יותר - עדיף בחור לא צנוע ששומר על הלכות לשון הרע מבחור צנוע שחוטא תמיד בלשון, וכדומה... נדמה שעוצמתה של ההתמודדות הזו מובילה את כולנו לשאלות מהותיות לגביה, והאדם מחפש ל"קדש" את היצר הזה הבווער בתוכו תמיד. כמי שעוסק רבות באינטרנט יצא לי פעמים רבות להיתקל באנשים הסוברים, ככל הנראה ברצינות, **שרצונו של האל** הוא בהפקרות בתחום זה, שכבישת הנטיות המיניות היא סוג של חטא, ושבעצם השליטה על יצר העריות יש פגיעה ברצון האלוהי.

קשה מאוד לחנך לצניעות באווירה כזו וקשה להרגיל לחשיבה כל כך שונה ממה שמקובל. חשוב לזכור שיצר זה, כפי שתיארנו בארוכה, הוא חלק מנפש האדם, ולכן אנו מוצאים כל הזמן צידוקים פנימיים ותירוצים שונים להכשרתו. כחלק מההכנות לפרסום החוברת הזו נתתי אותה לקריאה לבנות ובנים ממגזרים

שונים. אחת מהן היתה חוזרת בתשובה שסיפרה לי שלאחותה הצעירה, בכיתה ז', יש מסיבת סיום הלימודים "על שפת הבריכה". האחות הצעירה, על פי עדות אחותה, עוסקת למעלה מחודשיים ב"התכוננות" לאירוע. בשיזוף, הרזייה ועוד פרטים שפשוט לא צנוע להעלות על הכתב. האחות החוזרת בתשובה שאלה אותי אם לדעתי כדאי שהיא תדבר עם מנהלת בית הספר על העניין ואני המלצתי לה שלא... טענתי שמנהלת בית הספר לא תבין את העניין בכלל... שהחינוך לבנות צעירות שהן צריכות להיות בובות היופי והצעצוע של הכיתה, הוא כל כך מושרש והוא חלק מתפיסת העולם של התרבות שסביבנו בצורה כה עמוקה, עד שלא יהיה בסיס משותף לשיחה - וכך גם היה בפועל, מנהלת בית הספר ניתקה לאחות הגדולה את הטלפון דקות ספורות אחרי תחילת השיחה. וכך גדלים אנו, בנינו ובנותינו בימים אלו, עם מרווח אדיר ובלתי נתפס בין הדרישות ה"הלכתיות" והדתיות בנושא הצניעות לבין חיי הרחוב והחברה שסביבנו.

אין מטרתה של חוברת זו לספק פתרונות חינוכיים לסוגיה קשה זו, מה גם שאין בנמצא פתרונות קסם קלים לחינוך. אולם נדמה שנקודה אחת חשוב להאיר ולו גם כדי שנוכל **לחנך את עצמנו** לצניעות, כאשר אנו נתקלים בעוד ניסיון לא קל בתחום זה... כאשר את בוחרת את החצאית ליום הבא או כאשר אתה עומד בפני ניסיון הסתכלות נוסף ברחוב או ברשת.

הצניעות, כמו בעצם כל דבר בדת היהודית, חייבת להיתפס כחלק מהמכלול הגדול של החיים הדתיים. זוג צעיר שזה עתה נישא מתקשה עד מאוד להבין את מטרת איסור הנידה שמגיע בדרך כלל מיד אחרי החתונה, ונער צעיר איננו קולט את הנזק שנגרם לנפשו מסרט לא צנוע... במצבים מסויימים פשוט אין לנו כלים כדי להבין "למה זה ככה". פעמים רבות כאשר אני נשאל על נושאים קרובים ודומים באתר שורש אני חש תסכול גדול שמקורו מהעובדה שכדי להסביר את הנושאים הללו יש צורך בעומק גדול, בזמן ובכל כך הרבה תשתיות מחשביות, שפשוט לא ניתן לענות על השאלה בתשובה אחת, אינטרנטית. ישנם גם דברים שצריך לחיות כדי להבין, להפנים ולקלוט.

הצניעות, יותר מכל, היא דרך חיים. היא צניעות בדיבור, בקריאה, בצפייה, בבניית הזוגיות, בהתמודדות מול קשיים... וניסיון להסביר רק את עניין אורך השרוול הוא כמו ניסיון להסביר איך מטוס טס כשמותר לך לדבר רק על הכנף הימנית. התמודדות נקודתית ואחריה התמודדות נקודתית נוספת ולאחר מכן עוד אחת - נידונו להתרסקות, גם כאשר אנו מחנכים אחרים וגם כאשר אנו

מתנהגים כך אל עצמנו. וכיום פעמים רבות התרסקות בתחום הצניעות מובילה להתרסקות כללית של חיי האמונה. זה נכון לגבי כל המצוות, אולם בצניעות יש מאבק פנימי גדול יותר שסופו להוביל לקשיים שלא ניתן יהיה לעמוד בהם. לכן, חשוב לגשת אל העומק, לנסות לדבר על הפסיפס, על המבנה וההיגיון ועל כך שיש מערכת שלימה של חיים, שרק בשלימותה יכולה להפוך למובנת. שלימות זו תלויה בגורמים רבים, שביניהם גם שנים וזמן, אולם בסופו של דבר שכרה של הצניעות ניכר לא רק ב"עולם הבא", בגן עדן או בגיהנום, אלא כאן ועכשיו, בזוגיות שכולם מחפשים כל כך, באהבה שבורחת לאדם המודרני ובאושר שחיי צניעות נותנים למי שחוה אותם.

דברו, עם אחרים ועם עצמכם, על המבנה השלם ולא על הפרטים הקטנים ומתוך כך על ההבנה שגם אם יש כרגע פרט ש"כובש" את הרוח החופשית, שיש דין או הלכה שנראים מנותקים כל כך מהבעירה הפנימית... יבוא יום והם ייכנסו למקומם בפסיפס, יבוא שלב של הבנה שבו כל הפרטים יחד יתאגדו למבנה אחד אדיר של חיים שלמים.

מקובלנו מהגאון מווילנה שבכל דור הקב"ה מנהיג את העולם במידה אחרת, ואולי על פי זה ניתן לומר גם שבפני כל דור עומד ניסיון מרכזי אחר ואם אכן זה כך הרי שניסיון דורנו הוא הצניעות. זהו מעין מבחן ליהדות, כמו העבודה הזרה של ימי קדם... מין כח עצום, שכובש את העולם כולו - ואנחנו בעברו השני של הנהר. במובן זה יש לעשות הכל כדי לבנות את החיים הדתיים והיהודיים שלנו על בסיס צנוע יותר, חיים שלמים ומלאים, חיי עומק שהצניעות היא הנזר שבהם.

נספח שני - על אהבה והתאהבות

מתוך תשובות באתר האינטרנט של שורש:

אחת הבעיות הגדולות בהתמודדות עם נושא הצניעות היא העובדה שצינו מספר פעמים, שיש יסוד חיובי מאוד לכח הגדול הזה, יסוד האהבה בין בני הזוג. מתוך כך, אנו נשאלים פעמים רבות באתר שורש על עצם הכח הגדול של האהבה - מדוע למעשה אנו דוחים אותו לזמן "מאוחר" כל כך. או במילים אחרות - אם הקב"ה "לא רוצה" שנערים ונערות צעירים כל כך יושפעו מכוחה של האהבה והמשיכה בין המינים - מדוע הוא טבע אותו אצלם בגיל צעיר מדי? מדוע אנו לא בנויים כך שנתחיל לחפש אהבה וחיבה מהמין השני בדיוק בזמן שבו צריך את זה, כאשר אנו מוכנים וצריכים להקים משפחה...

הנושא הוא ללא ספק מורכב מאוד (יש כאן מעין ניסיון להבין את "ההיגיון האלוהי" בקביעת מצווה, שזהו כמובן ניסיון בעייתי) ונוגע להבנת עצם הצבת הניסיונות בחייו של האדם, אולם נראה שלפחות במקרה זה אפשר לראות יתרון ברור אחד לעצם העובדה שאנחנו "אוהבים לפני זמננו". אולם טרם שנפנה לעסוק ביתרון זה, חשוב לזכור שבדורנו כמעט כל מי שעוסק בחינוך סבור שאנחנו אכן "אוהבים" בגיל צעיר מדי ושאינו ספק שהאובססיה סביבו גורמת מצד אחד ל"האלהת" הרגש ומצד שני לפספוס גדול בהכרת רגש אהבה אמיתי, מכיוון שבגיל צעיר אנו מפנים את עיקר העוצמות למקומות הלא נכונים (כמו "עשיית רושם") ולא דווקא לעניין עצמו. אולם עדיין, נראה שיש מקום להבין מדוע הקב"ה אכן ברא לנו את רגש האהבה בגיל צעיר כל כך...

נראה שחשוב לומר שיש, מצד האמת, הבדל גדול בין **אהבה לבין התאהבות**, והיום, בעולם המערבי, ההבדל הזה היטשטש עד כדי כך ששני המושגים משמשים כאחד ואנחנו כמעט ולא מסוגלים להבחין ביניהם.

כפי שזה נראה, נערים ונערות בגיל צעיר בהחלט מסוגלים להתאהבות, אבל לא הגיעו עדיין לשלב של אהבה. אהבה נבנית על ידי נתינה ארוכת טווח ועל

ידי עבודה עצמית וזוגית לא קלה, וכמעט (מלבד איזה זיק ראשוני) אין לה קשר להתאהבות הראשונית. ניתן ללמוד על נקודה זו מעצם השאלה שהעלינו, שהרי מטרת האהבה והמשיכה החזקה בין המינים (על פי עומק היהדות, כמובן) היא לבנות משפחה... ורוב האנשים הרי לא רוצים או לא יכולים לבנות משפחה בגיל צעיר מידי. מכאן, שלמרות שיש לאדם את הרגש הזה והקב"ה הוא זה שנתן לו אותו, זה לא הדבר עצמו. החלוקה הזו, כמובן, איננה המצאה שלנו - כמעט כל מטפל זוגי או מישהו שמבין בנפש האדם יכול לציין את ההבדל בין רגש "התאהבות" לבין אהבה הנובעת מנתינה. למעשה, רבים אוהבים לציין שיש לא מעט סתירה בין השניים, כאשר בהתאהבות ההוליוודית שאנו מכירים יש יותר אהבה עצמית מאשר תחושה עזה כלפי הזולת.

יש לי חבר שנוהג לומר שהקב"ה ברא עשירים בעולם רק כדי שכולנו נלמד דבר אחד - **שכסף לא מביא אושר**, ועל פי דרך זו ניתן לומר שיתכן והקב"ה ברא את העולם כך שבתחילה נתאהב (מלשון "התאהבות") ורק אחר כך נאהב כדי שנבין בסופו של דבר מהי אהבה אמיתית, שכשנגיע לכך באמת נראה את הטעם האמיתי של אהבה... כדי שלא נטעה בגיל מבוגר ובחיי הנישואין בין אהבה להתאהבות, הרי שאנו מקבלים את היכולת לחוות התאהבות בגיל צעיר, מעין הכוונה על דרך השלילה לקראת הדבר האמיתי.

כמובן, כמו בכל דבר, גם כאן ישנם בלבולים רבים ו"העולם הזה עושה הכל כדי להטעות אותנו", וכך אנו מוצאים את עצמנו שקועים בקצף "שמשפריץ" העולם המודרני סביב הנושא... מביטים באנשים המחייכים בכלי התקשורת ושומעים את הכינויות בסרטים ההוליוודיים ומפסיקים לחשוב על מצבם האמיתי של ה"כוכבים" הללו שמוכיחים שוב ושוב שהם אינם מסוגלים לאהוב. וכך גם אנחנו... לומדים לא לאהוב. אנחנו מתאהבים, ככל הנראה, שוב ושוב, אולם הרעש הגדול שסביבנו ו"האושר הגדול" שנוסף מכל תמונה יפהפיה בעיתון מונעים מאיתנו לאהוב באמת. בודאי אצל צעירים שנפשם נוטה אחרי הרעש הגדול... אולם, כפי שאמרנו, ניתן וצריך להפיק גם מטעות זו לימוד חשוב ובריא לנפשנו - על אהבה, כוחה העצום, הנתינה שבה, וגם... הזמן שבו היא צריכה לבוא.

זה אולי לא נראה כקשור ישירות לצניעות שעליה דיברנו, אולם כאשר האהבה באה בזמנה - היא באה גם בצניעות גדולה, גם מפני שאנו צנועים יותר בגישה אליה וגם בגלל אופייה של האהבה שבאה עם צניעות.

מי יַעֲלֶה בְּהַר ה'

אבא נולד בתוניס בשנת ה'ת"ש. ילדותו עברה עליו בצל המעבר בין העולם הישן למודרני. מתוניס היגר עם משפחתו לצרפת, עקב חילופי השלטון והאיום על חיי היהודים שבא בעקבותיו. עם נישואיו לאמא, החליטו החלטה נועזת: ברצונם לעלות לארץ ישראל. על הקושי העצום הכרוך ביישומה, תלמד העובדה שמימושה בא רק כעבור שנים-עשרה שנה.

כשנפטרה עליו אמו, העלתה המשפחה את עצמותיה לקבורה בא"י. אבא ליווה את הארון במטוס. כשהגיעו לשערי הארץ, שמע את עובדי המכס מתלחשים ביניהם: "תראו, תראו, את יהודי הגולה, באים לארץ רק לקבור את מתיהם! מתי יעלו בעצמם?". דברים אלו נכנסו בו כארס עד שנדר ליישם בעצמו.

וכך, למרות נוחותה של הגלות, בחר אבא, בעידודה של אמא, לצאת למסע אל ארץ חלומותיו, ארץ הקודש; כאברהם אבינו בשעתו, גם הוא נטש את ארצו, מולדתו ובית אביו, לנוכח הציווי האלוהי המדהדד בחלל העולם: "לך לך!". בגיל ארבעים, באמצע החיים ממש, עזב את משרתו ומעמדו כמנהל, לטובת עתיד לוט בערפל. אף שלא ידעו אם ימצא להם מקור פרנסה בארץ, העדיפו את ישיבתה על-פני ישיבת הגלות. כאן בארץ, החל אבא שוב מן ההתחלה. שבת העלייה לארץ הייתה באופן סמלי שבת "כי תבואו אל הארץ". הם ראו בכך אות משמים.

אבינו לימד אותנו שיעור מרכזי בתורת "לך לך": ציווי זה מופנה לא רק כלפי מקום המגורים הפיזי המוכר, אלא גם כלפי פנימיותו של האדם; עליו לצאת מעצמו, מהקיעונו של ממה שהורגל אליו, ולחפש את הטוב יותר. אבינו נולד בארץ אחת, אך זה לא עצר בעדו להמשיך הלאה ולעבור לארץ אחרת, והכול במטרה להמשיך לחתור לארץ ישראל, בחינת "ויצאו... מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבואו עד חרן וישבו שם... ויצאו ללכת ארצה כנען ויבואו ארצה כנען". בערוב ימיו זכה לראות את אחייניו ואחותו עולים גם הם לארץ הקודש.

מתוך שידע את הגלות – כאב את כאב הארץ. לבו כאב על כל פגיעה בארץ, על כל נתח ממנה שנעזב. בו ובאמא ניכר כי דווקא אלו שבאו מן הגלות – יודעים להוקיר כראוי את ישיבת הארץ, כיתרון האור מהחושך.

ומי יקום במקום קדשו

אל התורה, הצלע השנייה במשולש הנצחי "ארץ-תורה-עם", הגיע אבא בגיל מבוגר יחסית. בקטנותו לא למד במסגרות תורניות מובהקות, וחרף זאת, אחר שעלה לארץ החל אווירה המחכים של הארץ הקדושה נותן בו את אותותיו; בגיל חמישים, התחיל ללמוד הלכה מן הספר "בן איש חי". על אף שמעולם לא למד בישיבה, החל לומד גמרא מעצמו כאוטודידקט, והוא בן שישים, בעזרת פירוש הר' שטיינזלץ. בכל יום קבע עתים לתורה, וכשהיינו מגיעים לבקרו, מצאנוהו יושב על מיטתו ו"בן איש חי", "חוק ישראל" או גמרא בידיו.

אבא דבק בבעל ה"בן איש חי", רבי יוסף חיים. הוא העריץ את אישיותו ואת תורתו, וגמע בשקיקה את חיבורו ההלכתי וספרים אחרים שכתב, כגון ספר המעשיות. כשהיה מסיים ללמוד את חוק יומו ב"בן איש חי", היה נושק לכריכת הספר באהבה. את תמונתו של רבי יוסף חיים בבית מדרשו שבבבל, תלה בסלון הבית, לצד תמונות הרבנים לבית משפחת קוק. כאשר חלה, עלה עניין הוספת השם. כשהצענו להוסיף את השם "חיים" לשמו – שמח מאוד שהוא ייקרא על שם רבו המובהק – רבי יוסף חיים.

נקי כפים

אבא מעולם לא אכל לחם של עצלות, תמיד נהנה מיגיע כפיו. לא בחל בשום עבודה כדי לדאוג למשפחתו. תחילה משעלה לארץ לא מצא מקור פרנסה, אך כדרכו, לא נותר בטל; מצא עבודות שונות, עד שמצא בית בביה"ס "תחכמוני" בתפקיד שרת. על תפקידו זה ניתן לומר את שנאמר על יוסף מלך מצרים: "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו...". אבא השקיע את כל מרצו וניסיונו הטכני העשיר בקידום ביה"ס, "ויהי איש מצליח". במלאכתו היה נקי כפיים ביותר והקפיד על הימנעות מגזל, בעיקר גזל של כספי ציבור.

אבא ראה את תפקיד השרת כיותר מאשר איש תחזוקה טכני; הוא מצא בו גם תפקיד חינוכי בלתי-פורמאלי. אבא כינס סביבו את התלמידים ה"בעייתיים" ועזר להם לנתב את כוחותיהם לאפיקים חיוביים. הוא ייצג אותם מול מוריהם, והשתדל לדבר בשבחם אצל המנהל. בהכניסו אותם תחת כנפיו, הציל אותם מן הנשירה אל הרחוב.

אבא ניחן בידי זהב, ואהב לייצר בעצמו את הנצרך לו. השמחה ניכרה על-פניו בשעה שהוציא לפועל את יצירי רוחו. מוחו היצירתי ידע אף להמציא שימוש לחפץ לאחר שהשליכוהו בלא חפץ.

וּבֵר לִבָּב

איזוהי עבודה שבלב? זוהי תפילה. אבא נוהג היה, כמנהגם של יהודי תוניס, לילך ולהשתטח על קברי חכמים וצדיקים. חביב עליו מכל היה רבי מאיר בעל הנס, "פטרונם" של התוניסאים; את קברו עטור הכיפות פקד בתפילה לרגל שמחה ולרגל עצב. בכל הזדמנות היה אומר: "אתפלל אצל רבי מאיר". העלייה אל הקבר, הממוקם בצלע ההר, הצריכה טיפוס במדרגות רבות מאוד. למרות הקושי הפיזי, אבא היה מתאמץ ובלבד שישא תפילה.

יִשָּׂא בִּרְכָה מֵאֵת ה'

ברכתו של אדם אלו בניו. אבא שלח אותנו למוסדות תורה. גם בימים הקשים ביותר מבחינה כלכלית, לא חסך דמים והשקיעם בלימוד התורה של בניו. בתקופת הלימודים, הוא היה אומר לנו שאין זה משנה כלל אם יש או אין, אינכם צריכים לדאוג לכך, ועליכם לשבת וללמוד. אולם כאשר נישאנו, תמיד עודד אותנו לעמול בעצמנו על פרנסתנו, ולא להזדקק לחסדי הבריות.

וְצִדְקָה מֵאֵלֵהי יֵשׁוּעוֹ

אחד המאפיינים העיקריים של אבא היו הנתנה והשמחה בה. "עָתִי אֶל וּלְאֵד" ("תן לילדים" בערבית תוניסאית), היה אחד הביטויים השגורים על-פיו. כוח הנתנה שלו לא הוגבל לחוג המשפחה בלבד, אלא זלג גם למרחב הציבורי: הוא ואמא הקימו והפעילו גמ"ח הלוואות במשך כמה שנים. כפו פרש גם לאביון בתרומות מזדמנות לאביונים מידפקים על דלת. גם מוסדות תורה וחסד רבים בישראל קיבלו תרומה חודשית קבועה ממנו, כאשר בשנים האחרונות הופנו התרומות בעיקר לארגון "פעמונים" מתוך ההערכה לרעיון שבבסיס פעילותו. כאשר יצא לפנסיה, חיפש מקום בו יוכל לתרום מכישורו הרב והחל להתנדב ב"יד-שרה". גם שם הנהיג סדרי עבודה ומקצועיות כפי שהיה רגיל כל חייו.

מִבְּקֵשֵׁי פְּנִיָּה

אבא היה בעל ייסורים. בנעוריו חלה במחלה קשה שהביאה אותו אל ספו של ערש

דווי. הוא נותר בחיים, אולם במשך חייו שבו ותכפו עליו המחלות, ועמן עול הטיפולים והבדיקות, כאשר השיא הייתה המחלה הקשה שהכריעתו. למרות הקושי והסבל לא התלונן על ייסוריו, רק קיבלם באהבה. גם בימי מחלתו האחרונה לא הפסיק להלחם נגד אובדן הסיכוי; "ובחרת בחיים", הוא היה חוזר ומצטט. תמיד היה אופטימי ומאמין שאם יש עוד אפיק של תקווה, יש לנסות אותו. בגלל דבקות זו בחיים, כינה אותו רופאו – "לוחם חופש".

"שמע בני מוסר אביןך" –

נשתדל אנו משפחתו ומוקירי זכרו לקחת ממנו מוסר לחיינו.
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.